

Драгана С. Симеуновић
Филозофски факултет, Нови Сад
simeunovic.dragana13@gmail.com

СИНТАГМАТСКИ ЛЕКСИЧКИ ОДНОСИ У УЦБЕНИКУ *НАУЧИМО СРПСКИ 2* (ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКА И СТРУКТУРНА АНАЛИЗА)

Апстракт

Водећи се тиме да се језик разуме кроз лексичке спојеве, истраживање је било усмерено ка законитостима на којима се темеље њихови односи. Пажња је била посвећена обради именичких лексичких спојева који су издвојени из уцбеника за странце *Научимо српски 2*. Смерница за њихово класификовање био је семантички критеријум.

С обзиром на то да ли се колокати налазе у хијерархијском односу, уочен је примарни и секундарни колокат. Уз помоћ концептуалне анализе и дескриптивне методе дат је приказ семантичких обележја, а потом су предочени основни структурни обрасци којима се реализују постојани синтагматско-лексички спојеви према управном члану колокације. Поједини примери из примарног корпуса проверени су у електронском корпусу да би се утврдио шири колокациони опсег. Након идентификације и презентације лексичко-семантичких параметара који управљају и резултирају лексичким спојевима, дат је приказ формалних образаца у којима се колокације реализују.

Кључне речи: идентификација, класификација и презентација колокације.

1. УВОД

1.1. ПРЕДМЕТ И ЗАДАЦИ ИСТРАЖИВАЊА

При реализацији једног синтагматског споја важан фактор је спрега формалног и садржинског плана, па је циљ рада издвојити што постојаније и фреквентније спојеве, као и форме у којима долази до њихове реализације. Без обзира на то којој групи неки пример припада, примењивао се исти

принцип: идентификација лексичког споја у примарном корпусу и претраживање примарног колоката у електронској бази, потом класификација према семантичком критеријуму и структурној форми. Циљ рада је анализа основних параметара који управљају колокацијом, с намером да се идентификује, класификује и презентује колокација, а сваки тај чинилац је илустрован резултатима истраживања.

1.2. Корпус и методе истраживања

У вези са темом постављен је основни циљ и задатак рада: кроз замењивост, прозирност и постојаност, као три основна чиниоца којима се дефинише степен и природа колокације, идентификовати и протумачити их, и све то с намером да се истакне њихова важност у настави српског језика као страног. Рад се базира на примерима из уџбеника за странце *Научимо српски 2*. Као смерница за груписање издвојених примера послужила је тематика која доминира у целинама, које су приказане као лекције, те су према томе и примери класификовани по следећим целинама: породица, занимања, делови тела, одећа и обућа, гастрономија, путовање, веровање. Без обзира на то како се колокација дефинише, што зависи од теорије и домена истраживања, важан фактор за удруживање лексема јесте да оне деле бар једно компатибилно семантичко дијагностичко обележје. Компатибилним дијагностичким обележјем бави се компоненцијална анализа, која приступа значењу лексеме као скупу семантичких компонената. У колокацији влада хијерархијски однос, те ће се у вези са тим током анализе истицати примарни и секундарни колокати, а потом ће се проверавати колико су ти лексички спојеви заправо чврсте целине. Из перспективе наставе страног језика, систему треба приступати као скупу граматике и вокабулара, тј. као спојевима речи као устаљеним целинама (Дражић 2012). Из тог разлога учење језика захтева бележење, тумачење и памћење што више примера у различитим контекстима. За одгонетање лексичког значења важно је присуство контекста (нпр. *врећа : врећа за спавање : подерана врећа*) или, шире, вербалног или ситуационог (*Ти си везана врећа!*). Концептуална анализа се примењује кад је један од елемената колокације апстрактног карактера, до чијег се значења не може доћи разлагањем на компоненте (колокација → *ући у године*). Овај механизам мишљења је најподеснији поступак за комплексне и непрозирне структуре (идиом → *гладне године*). Електронски забележен материјал омогућава да се добије податак о учесталости испитиване језичке појаве.¹ Грађа је проширена примерима из Електронског корпуса тако

1 У истраживањима колокација веома су важни подаци о учесталости лексичких спојева, који се добијају претраживањем кључних речи. Ова метода је добро полазиште за идентификовање

што се база података формирала укуцавањем кључних речи. На овај начин се идентификује учесталост лексичких спојева, али оно што је нама било важно јесте то што постоји велики број примера употребе лексеме у различитим контекстима, стиловима и жанровима.

2. ДЕФИНИСАЊЕ КОЛОКАЦИЈЕ

Неопходно је начинити почетни инвентар параметара као релевантних показатеља колокација: 1. оствареност подзначања/непримарног значења једног од конституената колокације (*кора банане: корица књиге*); 2. висок степен неочекиваности и непредвидивости колокације (*слободан дан*, придев *слободан* примарно се везује за именице са семантичким обележјем /живо+/); 3. постојање јединствене денотације (*бело вино*).

[...] Уколико се код лексичког споја манифестује могућа или минимална замењивост, релативно слаба постојаност, те прозирност, у питању је композитиван и тиме дифузан спој, који ће се овде назвати 'колокацијом'. Уколико се, с друге стране, код лексичког споја уочава немогућа или минимална замењивост, релативно висока постојаност, те непрозирност, у питању је идиоматизован и тиме компактан спој, који ће се овде назвати 'идиомом' [...]. (Prčić, 1997: 115).

Из наведених параметара током анализе ће се лексички спојеви разликовати преко високе/ниске прозирности и високе/ниске постојаности целине, као и могуће/немогуће замењивости појединих лексема. Кад је реч о идиомима, за њих је карактеристично да не постоји могућност замењивости појединих лексема унутар целине, или је она тек минимална. Доказ за то је идиом *лукав као лисица*. Немогуће је придев *лукав* заменити неким придевом сличног значења (нпр. *препреден*), а да се при томе не наруши идентитет овог идиома. Пример (*ни прстом (не) макнути/мрднути*² сведочи о томе да овај идиом допушта избор између ова два сродна глагола. Идиоме карактерише мала могућност подвргавања целине трансформацијама, односно висока постојаност. За њих је специфично то да њих одликује висока непрозирност. С обзиром на то да деловање ова три наведена својства није увек поједнако и равномерно изражено, некада се не може јасно разликовати идиом од колокације.

учесталих спојева, али она сама није довољна да би се дефинисао овај процес удруживања лексема. За потребе истраживања колокација од велике помоћи је био Корпус савременог српског језика.

2 Пример преузет (Prčić, 1997: 124)

Бележење и анализа идиома и слободних спојева у овом раду извршени су са намером да се ови спојеви разграниче од колокација. Један од параметара за њихово диференцирање јесте тај да ли се целом структуром реферише о новом значењу као у идиомима (*бити једном ногу у гробу*) или се детерминише/квалификује неки појам што је карактеристично за слободне спојеве (*мајица на бретеле*). Главни индикатор да ће нешто бити идиом јесте пренесено значење једног или оба члана (*црно вино*→*колокација* : *црна овца*→*идиом*). Метафоризација и метонимизација везују се за преношење значења, што је главна одлика идиома, те је ова два процеса могуће употребити као тест за њихово разграничавање. Препознавање и способност успешнoг коришћења идиома од изузетне су важности у превођењу и контрастивној анализи, као и у усвајању језика, и страног, и матерњег. За потребе примењене лингвистике велики значај имају овакви лексички спојеви, идиоми и колокације, па и њихови гранични спојеви. Треба нагласити да је могуће наићи на колокације чији је лексички спој идиоматизован, али и на идиоме који бар по једном од наведених својстава нагињу ка композитивности.³

У литератури се колокација дефинише уз помоћ слободних спојева и идиоматизованих структура на тај начин што се истичу њихова сличност и разлика. Иако постоје различита полазишта у сагледавању овог проблема, можемо уочити неке заједничке црте које се провлаче кроз готова сва учења о колокацијама. Оно што се може издвојити као спона свим истраживањима, уједно представља и прототип колокације. Узимајући у обзир сва наведена својства колокације у литератури, она се може дефинисати као спој лексичких јединца код којих влада хијерархијски однос, у којима доминира минимална замењивост, слаба постојаност и висока прозирност, а чије је значење условљено језичким и ванјезичким факторима. Ова дефиниција уобличена је према теоријским полазиштима Т. Прћића.⁴ Примери ће током рада бити анализирани према параметрима ове радне дефиниције.

3 „Битно је нагласити како јасну и оштру линију разграничења између колокација и идиома није могуће подвући, с обзиром на то да деловање сва три својства није увек равномерно изражено. [...] Поред разграничавања колокација и других лексичких спојева, уочава се да: „Све колокације образују континуум на чијем се једном крају налазе отворене, на оном другом везане, док простор између њих заузимају ограничене колокације.” (Prčić, 1997: 116)

4 Наводи се да лексикон и граматика омогућавају настанак колокације, а да њиховом устаљивању доприноси прагматика. Дефинише се колокација као спој једне лексеме са другом, најчешће унутар синтагме. Уочава се хијерархијски однос унутар колокације, као и својства (замењивост, прозирност, постојаност) кроз које се манифестује колокација. (Prčić, 1997: 116)

3. КЛАСИФИКАЦИЈА ИЗДВОЈЕНИХ ПРИМЕРА ПРЕМА СЕМАНТИЦИ И ЊИХОВА СТРУКТУРА

У тематској целини **породица** пажња је посвећена родбинским односима. Тежиште колокација чине именице *брат* и *сестра*. Секундарни коллат даје информацију о томе да ли је неко *брат/сестра* по мајчиној (од *тетке*, од *ујака*; по *мајци*) или очевој (од *тетке*, од *стрица*; по *оцу*) крвнoј линији. Његова структура је исказана предлогом (од; по) и именицом у одређеном падежу (генитив; локатив). У другим језицима (у енглеском језику нпр.) лексема *рођак* неутрална је у погледу степена родбинске везе и нема информације о биолошком полу, док лексички спојеви којима се денотира родбински однос у српском језику имају дистинктивне црте, на пример: +мушко (*брат од ујака, тетке, стрица*), -мушко (*сестра од ујака, тетке, стрица*). Именице којима се означавају сродничке везе сиромашног су семантичког садржаја јер садрже само информације о односу именованог лица у домену сродства. Релевантност овог семантичког поља у српском језику је проузроковано менталитетом и патријархалним устројством породице. Ово семантичко поље представља специфичност српског/словенских језика у односу на типолошки и културолошки другачије заједнице и језике.

Из низа лексичких спојева чије се значење односи на **занимања**, издвојила сам следеће професије: *инжењер, писац, ловац*.

- Adj + N:
машински/ грађевински/ саобраћајни/пољопривредни инжењер;
дипломирани инжењер;
дечји писац;

У оквиру ове структуре придев + именица, примарни коллат је именица *инжењер*, док секундарни смешта именицу у област њеног деловања (машинство, грађевина, саобраћај, пољопривреда). Постоји могућност подвргавања целине трансформацији кад је реч о граматичком броју, али не и роду. Специфично је то да се именица *инжењер* употребљава за особе мушког и женског пола. *Инжењер* и *дипломирани инжењер*, изостанак придева може да се тумачи као језичка економија, и тада разлике нема. Разлика постоји уколико неко има виши степен стручне спреме, па се тада то наглашава придевом *дипломирани*.

- N + Det_{Qual} [←N_{Ak}] :
писац за одрасле, писац за децу;
ловац на јелене/лавове/дивљач;

У примерима тежиште колокације припада именицама *писац* и *ловац*. Акузатив са предлогом *за* и *на* представља секундарни коллат, којим се именички

појам квалификује у погледу намене и особине. У зависности од тога коме су текстови намењени, разликују се *писци за одрасле* и *писци за децу*. Успешност лова се мери по величини улова, а они се деле према томе која је животиња предмет њиховог лова. У овим примерима уочава се немогућност трансформације целине, секундарни колокат може бити само у множини. Постоји могућност замене појединачних лексема лексемама из истог лексичког поља (поље животиња), и то код секундарног колоката. Долази и до одступања кад је реч о везаним колокацијама, које подразумевају да се лексема изван датог споја не појављује (*ловац на змајеве*). Може се закључити да су ово ограничене колокације које могу нагињати и ка отвореним, и ка затвореним колокацијама, и које су најзаступљеније у језику.

Седмица се дели на *радне дане* и викенд. За неке фирме субота и недеља су *нерадни дани*, као и празници. У овим примерима уочава се могућа трансформација целине кад је реч о граматичком броју. Једнина: *радни дан, нерадан дан, слободан дан*, на супрот множини: *радни дани, нерадни дани, слободни дани*. У овим примерима долази до семантичког померања придева *слободан* јер се примарно везује за именице са семантичким обележјем /живо+/ и тиме је неочекивано да се нађе уз овакву именицу. Придев *слободан* има значење *празно, бесплатно* уз именице *место, улаз, сто, стан, такси*. Непредвидивост и јесте одлика колокације јер ће леп дан и облачан дан бити потпуно очекивани и у другим језицима, те је овај пример потврда да се ради о типичној колокацији.

Из уџбеника сам извојила примере у којима су се јавиле именице којима се денотирају **делови тела**. У овој целини налазе се и лексички спојеви (најчешће идиоми или затворене колокације) код којих је дошло до померања основног значења ка комплексним и непрозорним структурама.

У овој целини уводе се придеви *крупан* и *ситан* са значењем великих и малих димензија. Ограничен је број појмова са значењем делова тела које квалификују придеви *ситан* и *крупан*, те би стога требало направити њихов попис за успешно усвајање ових веза у настави српског језика као страног. Именице којима се денотира део људског тела и које се квалификују једним од придева *велик/мали, крупан/ситан*, треба учити као целине: *велик/мали нос, чело, уста, нога, рука; крупан/ситан очи, кости, зуби*. За *прсте, шака и нокте* везују се обе могућности. Неопходно је познавати начин комбиновања речи у карактеристичним спојевима једног језика, јер се приликом селекције лексике поштује језички и нејезички критеријум (уп. Дражић 2009).

Гутати очима – овај пример је на граници с идиомом јер је фигуративно употребљен глагол и цела структура значи с одушевљењем кога посматрати.

Лексички спојеви којима се именује **гардероба** гравитирају ка слободним спојевима јер је степен замењивости висок и зато већину ових лексич-

ких веза уврштавамо у отворене колокације. Постоји могућност замењивости појединачних лексема другим лексемама из истог лексичког поља, и то највише међу секундарним колокатима, којима се казује какво се својство манифестује.

Предочени су основни структурни обрасци којима се реализују постојани синтагматско-лексички спојеви.

- $N + \text{на/за/у } N_{\text{Ак}}$:
панталоне на пеглу, сукња на/у фалте, мајица на бретеле, хаљина на туфне, ципеле на штиклу/на (пуну) пету, патике за фудбал, наочаре за сунце;

У оквиру ових лексичких спојева уочава се хијерархијски однос. Примарни колокат је именица којом се именује неки појам из семантичког поља гардеробе. Секундарни колокат је именица у акузативу са предлогом *на, за, у*, којом се квалификује примарни колокат преко карактеристичне појединости (облик, величина, намена...).⁵

У отвореним колокацијама са управним чланом *патике*⁶ уочавају се редувантне црте код неких лексема које су имплициране у лексичко значење дате именице. Тако, на пример, за анализу лексеме *патике* таква импликација се односи на врсту материјала, изглед (са пертлама/без њих, врста ђона) и боју. У примерима

5 Испитивање датих језичких спојева проширено је примерима забележеним у електронском корпусу. У колокацији *наочаре за сунце* истиче се намена – да се смањи утицај сунчевог зрака, то јест да „одбране” очи од сунца и омогуће им нормално функционисање. Акузатив намене идентификује именички појам посредством експликације његове намене: *наочаре за сунце* ↔ *наочаре којима се очи штите од сунца*. (према Антонић, 2005: 211). Логично гледано, оне су против сунца, али се таква колокација не употребљава у језику и зато посебно треба усвајати овакве спојеве. У оквиру Корпуса пронашла сам примере који могу да послуже као синоними: *сунчане наочаре, црне наочаре, тамне наочаре, наочаре са затамљеним стаклима*. У области медицине (терминологирано) више се користе следећи лексички спојеви: *корективне наочаре* и *наочаре са диоптријом*. За особе које су оптимистичке често се фигуративно каже да гледају живот кроз *ружичасте наочаре*.

6 Лексичке спојеве са управним чланом *патике*, које сам пронашла у електронском корпусу, класификовала сам на следећи начин:

- према *времену* кад се носе: *патике за суво време, патике за кишу* (не употребљава се спој који гласи *патике за мокро време*);
- према *материјалу* од којег су направљене: *кожне патике, платнене патике*;
- према *боји*: *беле патике, црне патике...* ;
- према *томе да ли имају или немају пертле*: *патике са чичком, патике на лепљење* (подразумева се да су патике са пертлама, па се управо овакав лексички спој (*патике са пертлама*) не појављује);
- према *врсти ђона*: *патике са ваздушним ђоном, патике са светлећим ђоном*;
- према *полу* који их носи: *мушке патике, женске патике*;
- према *узрасту* који их носи: *патике за одрасле, патике за децу*.

мушке/женске патике, патике за одрасле/за децу уочавају се диференцијалне, релевантне црте, јер откривају пол и узраст којем су патике намењене.

Овај одељак је посвећен анализи лексичких спојева чија је семантика повезана са семантичким пољем **хране**. Најчешћа структура је придев + именица. Тежиште колокације и носилац значења је именица, док је придевом исказан секундарни колокат, којим се описује боја и укус ентитета означеног именицом.

Удруживање лексема је оствариво уколико оне деле бар једно дијагностичко обележје. Важно је водити рачуна о томе какво је стање (течно, чврсто) именица из тематског поља млечни производи кад им је прошао рок трајња, односно, кад се оне повезују са придевом *покварен*. Придев *прокисао* колоцира са оним што има течност, придев *буђав* са оним што је чврсто, док придев *ужегао* са оним што је масно. Следећи млечни производи имају следећа својства: млеко течност +, сир чврсто +, маслац масно +, те у вези са тим граде се везане колокације, које чине семантички обележене везе: *прокисло млеко, буђав сир, ужегао маслац*. Придев *покварен* има свој домен употребе у следећој семантичкој класи именица: храна и пиће, апарати, органи. Негативна семантика фигуративно се уочава и у спојевима: *покварен човек, покварена душа, покварена машта*.

У зависности од тога како се нека намирница сече, пакује и продаје, граде се следећи лексички спојеви: *веза зелени, кришка лубенице, џак лука, режањ шунке, кришка јабуке*. Да би се остварила лексичка веза са именицама веза, кришка, џак, режањ, кришка, неопходно је да именица има дијагностичко обележје чврсто +, док именице попут *флаша* и *чаша* захтевају обележје течност +. Овим спојевима у настави треба посебно посветити пажњу с обзиром на то да претпостављамо да не постоје апсолутни међујезички еквиваленти, нарочито кад је у питању метонимија (шака соли, флаша, чаша и сл.). Преносне црте су синтагматске у својој суштини. У реченици: *Потио је чашу јабуке*, семантичка црта +течно, односно –чврсто преноси се из глагола пити у именицу јабука и тако разумемо да јабука у наведеном примеру означава сок од јабуке.

Значење издвојених колокација махом је у вези са предметима који су непоходни за **пут**: *возачка дозвола, џепни водич, зелени картон, ручни сат, отворен/затворен базен*. Именица *водич* уз придев *џепни* мења своје обележје, у смислу да губи својство живо +, с обзиром на то да је то занимање. Уз овај придев именица *водич* постаје предмет и има обележје живо -. *Ручни сат* се носи на руци и с обзиром на то да је видљиво његово место ношења, могуће је скраћивање овог споја творбеним поступком елипсе. Семантика колокације *зелени картон* је из домена саобраћаја и њено значење није прозирно, те је непоходан одговарајући ванјезички контекст за одгонетање њеног значења. Код

примера *отворен/затворен базен* уочава се висок степен предвидљивости значења. Уколико је присутан контекст, јасно је да је реч о томе какав је базен, а не да ли базен ради или не. Специфичан пример из ове целине је *фен за косу*. Фен има своју јединствену намену, може да се употреби без квалификативног детерминатора, али се он никад не може заменити са неким другим.

Када су у питању именице којима се денотира превозно средство, уочава се да је као релевантна карактеристика издвојена семантичка и структурна спојивост с глаголима којима се означава кретање датог средства. Именица *авион* (и *балон*) колоцира са глаголом *летети*, именица *брод* са глаголом *крстарити*, а именице *ауто*, *аутобус* и *бицикл* са глаголом *возити*, када се издваја значење ‘управљати’ – све ове именице, јасно, колоцирају са глаголом *путовати*, изузетак је именица *бицикл*.

Веровање је тематска целина апстрактне семантике, те се махом бележе непрозирни језички спојеви, којима се осликава унутрашње стање човека. Анализа оваквих примера подразумевала би да се обради степен и природа њихове идиоматизованости и ментална представа наше језичке заједнице о духовном животу (религија, магија, веровања и сл.).

Лексеме које колоцирају са глаголима требало би да представљају јединствено лексичко/семантичко поље. Као глаголске колокације издвојила сам: *умрети од жеђи/од глади/од страха*. Структуром $V + од + N_{Gen}$ изражавју се нека психичка и физиолошка стања и процеси код човека, који су изазвани неким унутрашњим узроком. Ова конструкција има семантичко обележје квантификације интезитета или квалификације начина испољавања процеса или стања. У будућим истраживањима требало би испитати инвентар лексема које имају значење овога типа узрока и компатибилне су са датим глаголом (нпр. *зима*, *врућина*, *бол* и сл.), те начинити њихову семантичку класификацију и на тај начин презентовати страним студентима ову садржинско-формалну структуру.

4. ПРИКАЗ ОСНОВНИХ СТРУКТУРНИХ ОБРАЗАЦА

Предочени су основни структурни обрасци којима се реализују постојани синтагматски спојеви:

- $N + од + N_{Gen} \rightarrow$ *брат/сестра од тетке/ујака/стрица;*
- $N + на + N_{Ak} \rightarrow$ *ловац на јелене/лавове/дивљач;*
 \rightarrow *мајица на бретеле, сукња на/у фалте, хаљина на туфне, панталоне на пеглу, ципеле, на штиклу, патике на лепљење;*
- $N + на + ODet + N_{Ak} \rightarrow$ *ципеле на пуну пету, патике са ваздушним/*

светлећим ђоном;

- N + за + N_{Ak} → *писац за децу;*
→ *наочаре за сунце, наочаре за пливање/скијање, патике за фудбал/кошарку/тенис, патике за кишу, патике за суво време, фен за косу;*
- N + са + N_{Instr} → *наочаре са диоптријом, патике са чичком;*
- N₊ са + ODet₊ N_{Instr} → *наочаре са затамљеним стаклима, мајица са кратким/дугим рукавима;*
- N + по + N_{Lok} → *брат/сестра по мајци/оцу;*
- N + за + Adv → *наочаре за близу/далеко;*
- Adj + N → *покварен човек, покварена душа, покварена машта;*
→ *машински/грађевински/саобраћајни/пољопривредни/дипломирани инжењер, дечји писац;*
→ *радан/нерадан/слободан дан;*
→ *ружичасте/ЗД/корективне наочаре;*
→ *прокисло млеко, буђав сир, ужегао маслац;*
→ *возачка дозвола, џепни водич, зелени картон, ручни сат, отворен/затворен базен;*
- V + од + N_{Gen} → *умрети од жеђи/од глади/од страха;*
- V + N_{Instr} → *гутати очима;*

Издвојено је 11 основних структурних образаца. Доминира структура именица + именица, са предлогом или без њега. Секундарни колокат који је исказан именицом квалификује примарни преко његових карактеристика (облик, величина, намена...). Место придева се мења, то јест он је иза именице када жели да се постигне неки стилски ефекат. О овоме сведоче примери код структурног обрасца N + Adj. Инвентар образаца са глаголом као тежиштем тога споја карактерише слаба прозирност. На њих треба ставити посебан акценат јер се колокацијска компетенција постиже познавањем локационог опсега, а не познавањем једне изоловане лексеме.

5. ПРИМЕНА ИСТРАЖИВАЊА У НАСТАВНОЈ ПРАКСИ

СТИЦАЊЕ колокацијске компетентности подразумева: упознавање речи и њиховог значења, памћење и вежбање њихове употребе, проналажење и коришћење одговарајућег лексичког споја у одговарајућем контексту.

Именице из семантичког поља *делови тела* које се квалификују са придевима *мали/велик, ситан/крупан* треба учити као целине. Усвајање коло-

кација из ове тематске целине је поступно рашчлањено кроз задатке. Пут стицања колокацијске компетентности је пут од познатог ка непознатом, од ближег ка даљем, од једноставног ка сложеном. Од ученика се најпре тражи да уоче познате елементе, што се остварује кроз први задатак. Ученици добијају задатке, након подстицаја и решавања, добијају повратне информације и ново знање се примењује на новим примерима. Сваки задатак је тежи од претходног, а сви задаци су повезани и чине једну целину. Присутна је велика и стална активност ученика. Кроз задатке ученик најпре треба да идентификује колокације, а потом да их правилно употреби у реченици. Уочавањем познатих и непознатих елемената изводе се закључци шта је ситно, а шта крупно, шта је мало, а шта велико и код којих лексема су могућа оба случаја? Систематичност и поступност прожимају цео час, а њима се постиже да процес стицања знања иде својим природно-логичким током. Циљ пратећих задатака је да се утврди, а потом и прошири, претходно усвојени вокабулар. Успешност се огледа у примени одговарајућих речи у одговарајућим контекстима.

Задатак 1

Повежи слике са речима.

1. 2.

3. 4.

- а) очи 1
 б) прсти 4
 в) усне 3
 г) зуби 2

Задатак 2

Уз помоћ табеле направи правилан избор именице и придева који је квалификује.

велик/мали	крупан/ситан	обе могућности
Чело	очи	прсти
Нос	кости	шака
Уста	грађа	нокти
Нога	зуби	
Рука		

1. велик/мали	<u>1</u>	чело
2. крупан/ситан	<u>2</u>	очи
3. обе могућности	<u>1</u>	уста
	<u>2</u>	зуби
	<u>3</u>	шака
	<u>2</u>	грађа
	<u>1</u>	нога
	<u>3</u>	нокти
	<u>3</u>	прсти
	<u>1</u>	нос
	<u>2</u>	кости

Задатак 4

Правилно допуни реченице тако што ћеш употребити одговарајући лексички спој који недостаје.

1. Марков тата је бивши кошаркаш, баш је **крупне грађе**.
2. Марија шишкама прикрива **велико чело**.
3. Марко има **велику ногу**. Увек га куповина ципела добро намучи.
4. Не волим да једем рибу због **ситних костију**.
5. Наследила је од маме те упадљиве **крупне очи**.

6. ЗАКЉУЧАК

Анализа је покренута са циљем да се уоче и утврде законитости које управљају колокацијом. Оно што теорија тврди – да хијерархијски однос влада унутар ових лексичких спојева – потврдило се кроз примере. То је доказано истицањем примарног и секундарног колоката као управних чланова колокације. Иако су колокације различито описане у литератури, уочено је да су три својства (замењивост, постојаност и прозирност) спона свим тим дефиницијама. С обзиром на то да деловање ова три наведена својства није увек подједнако и равномерно изражено, закључено је да се код неких примера не може јасно разликовати идиом од колокације. Сам процес разграничавања колокација и других синтагматских спојева важно је полазиште за успешно дефинисање колокације, те је нужно било упоредити колокације, идиоме и граничне спојеве идиом-колокација. Из инвентара формалних образаца уочава се да је најдоминантнији модел Adj + N. Оправдана је хипотеза са наведеним параметрима (оствареност подзначења једног од конституената, непредвидивост и неочекиваност колокације, јединственост денотата) прототипичне колокације, што сведоче примери: *крупне очи*, *ситни зуби*, *слободан дан*. *Гастрономија* је тематска целина која има највећи број (правих) колокација (*ужегао маслац*, *прокисло млеко...*), док је у тематској целини са *деловима тела* забележено највише идиома (*пасти с ногу*, *оборити с ногу*, *појести/попити с ногу*, итд.). У целини *одеће и обуће* потврђено је највише отворених колокација (*ципеле на штиклу/на пуну пету*, *мајица на бретеле*). У оквиру овог рада извршена је идентификација, класификација и презентација колокација забележених у уџбенику *Науџимо српски 2 – Let's learn Serbian 2*. Сва истраживања која су у вези са колокацијом имају свој значај у настави српског језика као страног, чији је допринос видљив тек када се усвојене лексичке и граматичке структуре употребљавају као природни исказ.

ЛИТЕРАТУРА

- Антонић, И. (2005). “Синтакса и семантика падежа“, у Пипер, Предраг и др. *Синтакса савременога српскога језика. Проста реченица* (Београд: Институт за српски језик САНУ : Београдска књига; Нови Сад: Матица српска): 119–344.
- Alanović, M. i dr. (2006). *Naučimo srpski 2 – Let's Learn Serbian 2*. Novi Sad: Filozofski fakultet : Dnevnik.

- Дражић, Ј. (2009). “Комуникативни приступ истраживању блискозначних придева“. *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду* 34/1: 125–134.
- Дражић, Ј. (2012). *Лексичке и граматичке колокације у настави српског језика као страног: лексиколошки и лексикографски аспекти*. Нови Сад: Филозофски факултет.
- Корпус савременог српског језика на Математичком факултету Универзитета у Београду. Приступљено: децембар 2013. URL: <http://korpus.matf.bg.ac.rs.html>.
- Prčić, T. (1997). *Semantika i pragmatika reči*. Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.

Dragana S. Simeunović

SYNTAGMATIC LEXICAL RELATIONS IN THE TEXTBOOK “LET’S LEARN SERBIAN 2” (LEXICOLOGICAL ASPECT)

Summary

Since language is actualized through lexical compounds, this research focused on the rules according to which the relations between lexical compounds are based. Attention was paid to the processing of lexical noun compounds, which were taken from the textbook for learning Serbian as a foreign language “Let’s Learn Serbian 2”. They were classified with respect to semantic criteria. Depending on whether the elements in a collocation were in a hierarchical relationship or not, primary and secondary collocations were observed. An overview of semantic features was obtained by means of a conceptual analysis and the descriptive method. Following this, the paper put forth the basic structural patterns according to which durable syntagmatic-lexical compounds were formed with respect to the administrative element of a collocation. Some examples of the primary corpus were checked in an electronic corpus to determine a wider range of collocations. After the identification and the presentation of lexical and semantic parameters that governed the resulting lexical compounds, the paper gave an overview of the formal patterns in which the collocation was implemented.

Key words: identification, classification and presentation of collocations.